

ALYTAUS KREDITO UNIJOS

VEIKLOS PLANAS 2020 – 2022 M.

2020 m. Kovo 27 d.

TURINYS

1. DUOMENYS APIE KREDITO UNIJĄ	3
2. VEIKLOS APŽVALGA	6
2.1. FINANSINĖS PADĖTIES ĮVERTINIMAS	6
2.2. ANKSTESNIO KREDITO UNIJOS VEIKLOS PLANO ĮGYVENDINIMAS.....	6
2.3. VEIKLOS RIZIKĄ RIBOJANČIŲ NORMATYVŲ VYKDYMO APRAŠYMAS	6
3. VEIKLOS STRATEGIJOS KRYPTYS, TIKSLAI IR ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS	8
3.1. KREDITO UNIJOS MISIJA, VIZIJA, VERTYBĖS	8
3.2. STRATEGINĖS KRYPTYS IR TIKSLAI 2019-2022 M.	8
4. VERSLO APLINKOS IR PLĖTROS PERSPEKTYVŲ ĮVERTINIMAS	12
5. PLANUOJAMOS TEIKTI FINANSINĖS PASLAUGOS IR KAINODAROS STRATEGIJA.....	18
6. FINANSINIS PLANAS.....	23
7. SU VEIKLA SUSIJUSIOS RIZIKOS VALDYMO STRATEGIJOS IR JOS POKYČIŲ APIBŪDINIMAS.....	24
7.1. REIKŠMINGOS RIZIKOS RŪŠYS IR JŲ MASTAS, INFORMACIJA APIE PLANUOJAMĄ PRISIIMTI RIZIKĄ	24
7.2. IŠSAMUS RIZIKOS VALDYMO SISTEMOS APRAŠYMAS.....	24
7.3. RIZIKĄ RIBOJANČIŲ NORMATYVŲ VYKDYMO APRAŠYMAS	28
PRIEDAI	30

1. DUOMENYS APIE KREDITO UNIJĄ

Pavadinimas	[Koperatinė bendrovė Alytaus Kredito unija]
Adresas	[S. Dariaus ir S. Girėno g. 2a – 1, Alytus]
Narių skaičius (2018-12-31 datai)	[1054]
Narių priėmimo kriterijai	[Unijos nariais gali būti veiksnius fiziniai asmenys, kurie gyvena, dirba arba mokosi Lietuvos Respublikos Alytaus miesto savivaldybės, kurioje įregistruota Unijos buveinė, teritorijoje ar su šia savivaldybe besiribojančių šių savivaldybių teritorijose: 4.1.1. Alytaus rajono savivaldybės; 4.1.2. Varėnos rajono savivaldybės; 4.2.3. Druskininkų savivaldybės; 4.2.4. Trakų rajono savivaldybės; 4.2.5. Šalčininkų rajono savivaldybės. 4.2. Unijos nariais gali būti unijos nario sutuoktinis (sugyventinis), kartu gyvenantys vaikai (įvaikiai) ir tėvai (tėviai), neatsižvelgiant į įstatų 4.1 punkte nurodytą kriterijų. Unijos asocijuotais nariais gali būti Lietuvos Respublikoje įregistruoti ir Lietuvos Respublikos Alytaus miesto savivaldybės teritorijoje ir su šia savivaldybe besiribojančių kitų šių įstatų 4.1 punkte nurodytų savivaldybių teritorijose buveinę turintys juridiniai asmenys, kurie nurodyti Kredito unijų įstatyme.]
Mažiausio pajinio įnašo dydis	Nuo 2018 m. sausio 1 d. 100 Eur

Pajinio kapitalo dydis ir struktūra. Kredito unijos pajinis kapitalas formuojamas iš narių įneštų pajinių įnašų, kurie skirstomi į privalomus pajus (atitinkančius mažiausio pajinio įnašo dydį, kuris yra privaloma narystės kredito unijoje sąlyga) ir papildomus pajus, kuriuos nariai gali įnešti savo nuožiūra, o atsiimti – Kredito unijų įstatyme numatyta tvarka. Visi 2019 m. narių įsigijami papildomi pajai yra tvarūs. Tvarūs papildomi pajai gali turėti nominalias vertes, jeigu tai yra numatyta kredito unijos įstatuose. Kredito unijos pajinio kapitalo struktūra 2019 m. gruodžio 31 d. datai pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Kredito unijos pajinio kapitalo struktūra (2019-12-31 datai)

	Suma, Eur
Privalomi pajai	[78523,30]
Papildomi pajai (netvarūs)	[3545,35]
Papildomi pajai (tvarūs)	[323310,42]
Pajinis kapitalas iš viso	[405379,06]

Valdymo ir organizacinė struktūra. Kredito unijoje dirba 5 darbuotojai. Darbuotojų struktūra pagal pareigybes pateikta 2 lentelėje.

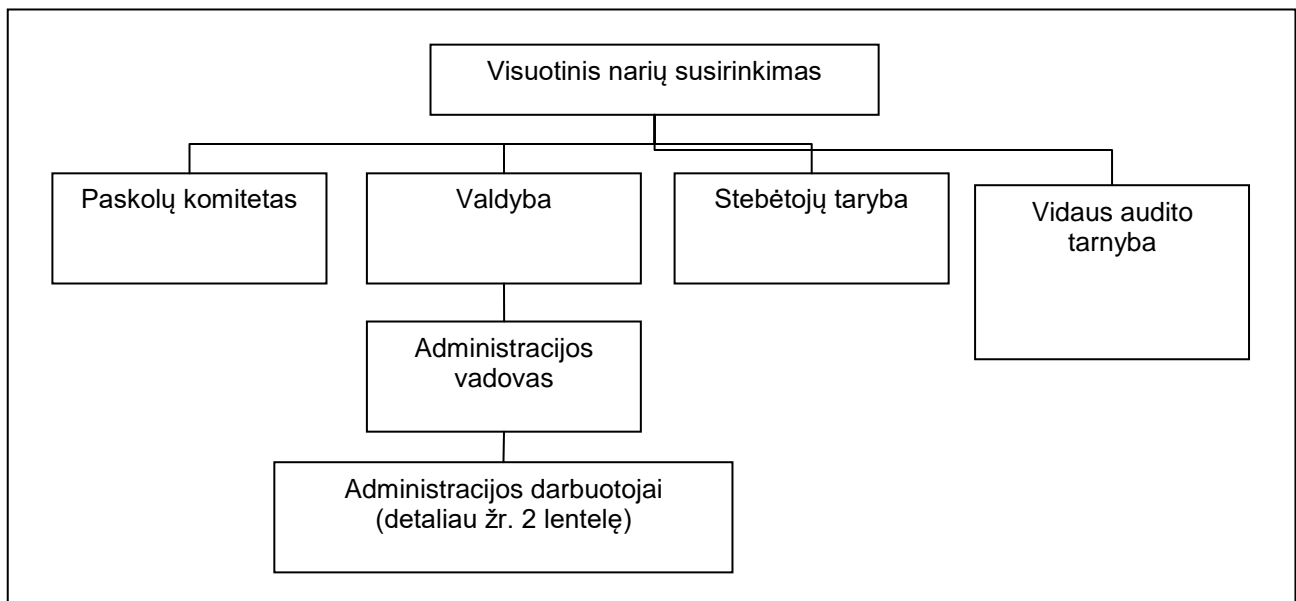
2 lentelė. Kredito unijos darbuotojų struktūra pagal pareigybes

Pareigybė	Etatų skaičius
Administracijos vadovas	1
Vyr. buhalteris	1
Paskolų vadybininkas - kasininkas	2
Vidaus audito tarnybos vadovas	1
Darbuotojų iš viso	5

Kredito unijai vadovauja administracijos vadovas, tiesiogiai atskaitingas valdybai. Administracijos vadovas ir valdyba yra kredito unijos valdymo organai, kurių kompetencijos ir funkcijos apibrėžtos Kredito unijų įstatyme, kredito unijos įstatuose ir darbo reglamentuose.

Kredito unijos administraciją sudaro unijos administracijos vadovas, vyriausiasis buhalteris, ir kiti 2 lentelėje nurodyti kredito unijos darbuotojai.

Kredito unijos valdymo organizacinė struktūra pateikta 1 paveiksle. Kredito unijos valdybos, stebėtojų tarybos, paskolų komiteto narius ir iš jų atitinkamai – stebėtojų tarybos, valdybos, paskolų komiteto pirmininkus, auditorių ar audito įmonę renka ir atšaukia visuotinis narių susirinkimas. Kredito unija privalo turėti nuolat veikiančią vidaus audito tarnybą. Vidaus audito tarnybą renka ir atšaukia stebėtojų taryba, o jeigu ji kredito unijoje nesudaroma, – kredito unijos valdyba. Administracijos vadovą renka ir atšaukia kredito unijos valdyba. Kredito unijos administracijos vadovas yra vienasmenis valdymo organas.

1 pav. Kredito unijos organizacinė struktūra

Kiekvienai pareigybei kredito unijoje patvirtinti pareiginiai nuostatai, apibrėžiantys kiekvieno darbuotojo pareigas, atsakomybę ir atliekamas operacijas, atitinkantys darbuotojų vietą organizacinėje struktūroje, pavaldumą bei atskaitomybę. Administracijos ir kitų darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį pareigos, teisės, darbo ir poilsio laikas, paskatinimai už sąžiningą darbą ir atsakomybė išdėstyti darbo tvarkos taisyklėse.

Informacija apie asmenis, išrinktus kredito unijos vadovais. Kredito unijos vadovai yra:

- stebėtojų tarybos nariai;
- valdybos nariai;
- administracijos vadovas;
- paskolų komiteto pirmininkas;

- vidaus audito tarnybos vadovas.

Kredito unijos vadovai nurodyti 3 lentelėje.

3 lentelė. Kredito unijos vadovai

Stebėtojų tarybos nariai	Jaronimas Mankauskas Albertas Kupinas Aldona Klimkevičienė
Valdybos nariai	Zenonas Anušauskas Algis Malaškevičius Angelė Karčiauskienė Marius Gudaitis Romas Kisleravičius Edmundas Samauskas Žėkaitė Sigita
Administracijos vadovas	Zenonas Anušauskas
Paskolų komiteto pirmininkas	Alfonsas Kupčinskas
Vidaus audito tarnybos vadovas / Vidaus auditorius	Audrius Lukoševičius

Reikalavimus kredito unijos vadovams ir jų išrinkimo (paskyrimo) tvarką reglamentuoja LR kredito unijų įstatymas ir Lietuvos banko teisės aktai.

Apskaitos, vidaus kontrolės sistemų, techninės, informacinės, technologinės apsaugos užtikrinimo priemonių, patalpų, turto draudimo aprašymas. Kredito unijoje apskaita kompiuterizuota, vykdoma naudojant kompiuterinę techniką ir apskaitos programą „i-Kubas“. Kredito unijos buhalterinė apskaita tvarkoma vadovaujantis LR kredito unijų įstatymu bei kitais LR teisės aktais, kredito unijos įstatais, Lietuvos banko nutarimais ir kitais teisės aktais, bei kredito unijos valdybos patvirtintais vidaus reglamentais, iš kurių pagrindiniai, susiję su apskaitos vedimu, yra:

- Kredito unijos apskaitos politika.
- Kredito unijos apskaitos vedimo ir atsiskaitymų vykdymo tvarka.

Kredito unijos veiklos kontrolė vykdoma vadovaujantis vidaus kontrolės organizavimo metodika:

- politika, kuri reglamentuoja KU vidaus kontrolės organizavimo sistemą ir nustato pagrindinius KU veiklos principus, siekiant užtikrinti, kad KU vidaus kontrolės sistema būtų tinkamai organizuota, veiksminga, operatyviai atskleistų trūkumus, klaidas, apgaulės ir piktnaudžiavimus, juos laiku pašalintų bei užtikrintų saugią, stabilią ir patikimą KU veiklą;
- tvarka, reglamentuojančia KU vidaus kontrolės procedūras ir veiksmus, jų atlikimo dažnumą ir atsakingus asmenis.

Siekdama išvengti galimos žalos dėl techninių, informacinių ar technologinių veiksnių, kredito unija įgyvendina klaidų ir apgaulių prevencijos priemones, numatytas vidaus kontrolės organizavimo tvarkoje. Kredito unijos nekilnojamas turtas (patalpos ir įranga) apdrausti. Kredito unijos patalpų apsaugai sudaryta sutartis su saugos tarnyba, patalpose įrengta signalizacija, vaizdo stebėjimo kameros, apsauginės žaliuzės (grotos). Kredito unijoje laikomi grynieji pinigai apdrausti kredito unijos valdybos patvirtintų grynyųjų pinigų likučių seife ir kasoje limitų ribose.

Informacija apie narystę. Kredito unija yra Lietuvos centrinės kredito unijos narė ir Asociacijos „Lietuvos kredito unijos“ narė.

2. VEIKLOS APŽVALGA

2.1. Finansinės padėties įvertinimas

Svarbiausi kredito unijos finansiniai rodikliai 2017 – 2019 m., rodantys kredito unijos finansinės būklės tendencijas ir perspektyvas yra metiniuose balansuose, unijos valdymo ir monitoringo ataskaitose. Visi Pagrindiniai kredito unijos 2017 – 2019 m. finansinės padėties rodikliai augo. Augo turtas, narių skaičius ir pelnas.

Detalesnė kredito unijos finansinės padėties analizė (Lietuvos centrinės kredito unijos parengta individualaus monitoringo ataskaita) pateikta veiklos plano prieduose. Kredito unija veikė stabiliai, su minimalia veiklos rizika

2.2. Ankstesnio kredito unijos veiklos plano įgyvendinimas

Kredito unijos 2019 m. veiklos plano (balansinių straipsnių bei pajamų – išlaidų plano), vykdymas pateiktas šio veiklos plano prieduose. Visi pagrindiniai veiklos plano rodikliai buvo įvykdyti ir, kadangi susidarė palankios aplinkybės, viršyti.

Kredito unijos veiklos rezultatų nukrypimus nuo plano didžiaja dalimi lėmė palankios išorinės aplinkos ir rinkos sąlygos. Specialiųjų atidėjinių paskoloms padidėjimą lėmė didėjančios paskolų apimtys ir paskolų mokėjimo sutrikimai, dėl ko šios paskolos buvo pertvarkytos, laikinai atidedant mokėjimus.

Kredito unijos ilgalaikio strateginio plano, pagal kurį kredito unija vykdė savo veiklą iki 2019 m., pagrindinius rodiklius ir tikslus taip pat įgyvendino ir pasiekė.

2.3. Veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymo aprašymas

Kredito unija privalėjo vykdyti šiuos veiklos riziką ribojančius normatyvus:

- Kapitalo pakankamumo;
- Likvidumo;
- Didžiausios atviros pozicijos užsienio valiuta;
- Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui.

Kredito unija privalo vykdyti visus veiklos riziką ribojančius normatyvus kiekvieną dieną. Faktinės veiklos riziką ribojančių normatyvų reikšmės visada buvo didesnės ir su atsarga.

Kredito unijai 2018 m. galioję veiklos riziką ribojančių normatyvų dydžiai pagal ketvirčius pateikti 8 lentelėje.

4 lentelė. Kredito unijai 2019 m. galioję veiklos riziką ribojančių normatyvų dydžiai

Normatyvas	2019-03-31	2019-06-30	2019-09-30	2019-12-31
Kapitalo pakankamumas, proc.	5,78	5,78	5,78	5,78
Likvidumas ¹ , proc.	30%]	100%]	100%	100%
Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui rodiklis ²	25%	25%	25%	25%

Siekdama užtikrinti nuolatinį veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą, kredito unija vidinėse tvarkose nustačiusi minimalias priimtinas normatyvų reikšmes, kurios yra griežtesnės nei Lietuvos banko nustatytos minimalios reikšmės, taip užtikrinant normatyvo vykdymo atsargą, jeigu pasireiškia laikini normatyvo vykdymo sutrikimai. 2019 m. buvo nustatytos šios minimalios normatyvų reikšmės:

- Likvidumo: I ketv. – 35 proc.; II ketv. – 150 proc.; III ketv. – 150 proc.; IV ketv. – 150 proc.
- Kapitalo pakankamumo: I ketv. – 16 proc.; II ketv. – 16 proc.; III ketv. – 16 proc.; IV ketv. – 16 proc.
- Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui ir su juo susijusiems asmenims: I ketv. – 23 proc.; II ketv. – 23 proc.; III ketv. – 23 proc.; IV ketv. – 23 proc. Jeigu Kredito unija nėra pasiekusi 10,5 proc. kapitalo pakankamumo normatyvo – taikomas iš mažesniųjų dydžių: 150 tūkst. Eurų arba 23% Kredito unijos perskaičiuoto kapitalo, reikalingo tam, kad būtų vykdomas 10,5 proc. kapitalo pakankamumo normatyvas;

¹ Vadovaujantis Lietuvos banko valdybos 2018 m. spalio 30 d. nutarimu Nr. 03-206 „Dėl kredito unijų likvidumo rodiklio apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo“, nuo 2019 m. balandžio 1 d. įsigaliojo naujosios kredito unijų likvidumo rodiklio apskaičiavimo taisyklės, pagal kurias kredito unijos likvidumo rodiklis apskaičiuojamas kaip likvidaus turto ir grynojo netenkamo pinigų srauto santykis, kuris turi būti ne mažesnis nei 100 proc. Įsigaliojus šioms naujoms taisyklėms nustojo galioti kredito unijų likvidumo normatyvo ir padengimo likvidžiuoju turtu rodiklio apskaičiavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos banko valdybos 2009 m. kovo 26 d. nutarimu Nr. 37.

² Vadovaujantis Lietuvos banko valdybos 2017 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 03-106 „Dėl kredito unijų veiklos riziką ribojančių normatyvų patvirtinimo“ 2.3 punktu, kredito unijų, kurių kapitalo pakankamumo rodiklis nėra pasiekęs 10,5 proc., paskolos suma vienam skolininkui iki 2027 m. gruodžio 31 d. neturi viršyti mažesniojo iš šių dydžių:

- 150 000 EUR;
- 25 procentų kredito unijos perskaičiuoto kapitalo, reikalingo tam, kad būtų vykdomas Kredito unijų veiklos riziką ribojančiuose normatyvuose nustatytas kapitalo pakankamumo rodiklis.

3. VEIKLOS STRATEGIJOS KRYPTYS, TIKSLAI IR ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

3.1. Kredito unijos misija, vizija, vertybės

Misija

Alytaus kredito unijos **misija** - tarnauti kredito unijos nariams, tenkinti jų poreikius teikiant jiems kokybiškas ir konkurencingas finansines paslaugas atitinkančias narių poreikius.

Vizija

Alytaus kredito unija - tai besiskolinančiųjų kooperatinė kredito įstaiga, kuria pasitiki unijos nariai bei visuomenė (turi gerą vardą). Yra konkurencinga, nes teikia kokybiškas, šiuolaikiškas ir naudingiausiomis sąlygomis finansines paslaugas savo nariams. Turi pakankamą rezervą veiklos stabilumui užtikrinti. Nariai informuoti, žino savo teises bei pareigas, yra aktyvūs ir jaučiasi tikrais atsakingais kredito unijos šeimininkais. Įgyvendinta nuostata, kad pasiskolinę unijoje nariai jaučiasi saugesni susiklosčius nenumatytoms aplinkybėms kurios mažina galimybes gražinti paskolą, nei jaustųsi pasiskolinę iš kitų kreditorių.

Vertybės

Sąžiningumas

- Mes taupiai naudojame patikėtus išteklius; siūlome nariams naudingiausius sprendimus.

Profesionalumas

- Esame kompetentingi savo srityse; siekiame rezultato; nuolat tobulėjame; taikome naujoviškus sprendimus.

Atvirumas ir bendradarbiavimas

- Mes skatiname saviraišką, įsitraukimą ir nuomonių įvairovę; gerbiame kolegas ir narius;
- Dalijamės patirtimi, idėjomis ir informacija;
- Gerą rezultatą lemia mūsų veiksmų sinergija.

3.2. Strateginės kryptys ir tikslai 2020-2022 m.

Strateginis Alytaus kredito unijos veiklos tikslas 2020 – 2022 m. laikotarpiu – išlikti kredito unija, išlaikyti kredito unijos tapatybę. Nesitransformuoti, nepavirsti kooperatiniu ar net komerciniu banku. Neišnykti kaip Alytaus kredito unija jungiantis su kitomis unijomis arba kitaip persitvarkant.

Siekiant šio tikslo pagrindinės kredito unijos veiklos strateginės kryptys 2020 – 2022 m. laikotarpiu yra šios:

Kovoti su visais ir viskuo, priešintis visiems ir viskam kas mažintų galimybę kredito unijai išlikti besiskolinančiųjų kooperatyvu.

Kredito unijos narių informavimas, švietimas, unijos ideologinės bazės stiprinimas. Narių aktyvinimas ir aktyvumo palaikymas siekiant apginti kredito uniją nuo reketo, vadinamo priežiūra arba apsauga ir išlaikyti kredito uniją.

Kredito unijos narių aptarnavimo kokybės gerinimas, geresnis skolinimosi poreikio tenkinimas.

Kredito unijos rizikos rodiklių subalansavimas.

Nurodytų kredito unijos veiklos strateginių krypčių įgyvendinimo priemonės pateiktos 7 lentelėje.

Kredito unijos veiklos strateginių krypčių įgyvendinimo priemonės

Nurodytų kredito unijos veiklos strateginių tikslų įgyvendinimo rodikliai yra pateikti žemiau. Kiekvienai nurodytai strateginei krypčiai ir strateginiam tikslui įgyvendinti planuojamos priemonės numatomos einamųjų metų pradžioje rengiant detalų metų veiklos planą ir biudžetą.

Strateginė kryptis	Įgyvendinimo priemonės
Kredito unijos narių informavimas, švietimas, unijos ideologinės bazės stiprinimas. Narių aktyvinimas ir aktyvumo palaikymas siekiant apginti ir išlaikyti kredito uniją.	Pastoviai informuoti narius apie kredito unijai grėšiančias rizikas, unijos būseną, pokyčius ekonomikoje ir bankininkystės srityje leidžiant unijos leidinį „Kooperatinė bendrija - Alytaus kredito unija“. (svarbiausias taktinis veiksmas - pasiruošti ir priimti tinkamus įstatus. Čia gali būti laimėjimas arba pralaimėjimas. Jei įstatuose bus užprogramuota kooperatinio banko modelis, tai jau bus pralaimėjimas ir strategijos tikslas išlikti neteks prasmės).
Kredito unijos narių aptarnavimo kokybės gerinimas, geresnis skolinimosi poreikio tenkinimas.	Įsigilinti į kiekvieno besikreipiančio nario individualų atvejį, problemą ir poreikį. Pagal galimybes patenkinti jo poreikį. Konkurencingos paskolų kainodaros formavimas ir keitimas pagal rinkos situaciją;
Kredito unijos rizikos rodiklių balansavimas	Kredito unijos rizikos valdymo sistemos tobulinimas ir naujų rizikos valdymo instrumentų diegimas; Kredito unijos skolininkų būklės vertinimo tobulinimas, naujos metodikos taikymas; Kredito unijos valdymo organų narių kompetencijų rizikos valdymo srityje ugdymas. Bendradarbiavimas su esamais kredito unijos nariais, konsultuojant juos finansų valdymo klausimais;

Kiekvienai nurodytai strateginių krypčių įgyvendinimo priemonei resursai ir realizavimo grafikai nustatomi einamųjų metų pradžioje rengiant detalų metų veiklos planą ir biudžetą.

4. Verslo aplinkos ir plėtros perspektyvų įvertinimas

4. VERSLO APLINKOS IR PLĖTROS PERSPEKTYVŲ ĮVERTINIMAS

Ekonominės raidos scenarijus glaustai³

Įvertinusi pirmojo 2019 pusmečio ekonominius rodiklius, LR Finansų ministerija prognozuoja, kad vidutiniu laikotarpiu turėtų tęstis nuosaikus Lietuvos ekonomikos augimas – 2020 m. BVP pokytis turėtų sudaryti 2,4 proc., o 2021–2022 m. stabilizuotis ties 2,3 procentais. Gera namų ūkių finansinė padėtis 2019 m. skatino vidaus vartojimą, kuris buvo esminis pirmojo pusmečio ekonominio aktyvumo veiksnys (lėmė daugiau nei pusę pirmojo pusmečio BVP augimo). Optimistiniai vartotojų lūkesčiai ir istoriškai geriausios būsto įperkamo galimybės sąlygojo sparčiai augančias investicijas į būstą. Investicinį procesą taip pat skatino tiek tiesioginių užsienio investicijų bei Europos Sąjungos (ES) finansinės paramos lėšomis vykdomi projektai, tiek racionalaus verslo siekis pabrangus darbo jėgai išlaikyti pelningumą ir neprarasti konkurencingumo investuojant į našumą didinančias priemones. Pirmąjį pusmetį 8,2 proc. augusios investicijos lėmė apie trečdalį BVP augimo. Lietuvos užsienio prekyba pirmąjį pusmetį išliko aktyvi – realus prekių ir paslaugų eksportas išaugo 6,6 proc., importas – 5proc. Suprastėjusios prielaidos dėl globalios ekonomikos perspektyvų ir jau kelis mėnesius iš eilės blogėjantys Lietuvos verslo lūkesčiai rodo, kad antrąjį 2019 m. pusmetį ekonomikos aktyvumas turėtų sulėtėti. Vidaus paklausa vidutiniu laikotarpiu turėtų išlikti esminiu Lietuvos ekonomikos varikliu. Ją skatins Vyriausybės sprendimai, susiję su gyventojų pajamų didinimu bei paskatų investuoti stiprinimu, tiesioginių užsienio investicijų ir ES finansinės paramos lėšomis finansuojamų investicijų projektų įgyvendinimas. Padėtis darbo rinkoje darbuotojams išliks palanki visą vidutinį laikotarpį. Nors pastaruoju metu pagerėjo migracijos tendencijos – per pirmuosius septynis 2019 m. mėnesius į Lietuvą atvyko daugiau gyventojų nei išvyko iš šalies, dėl natūralios gyventojų kaitos darbingo amžiaus gyventojų skaičius šalyje mažės visą vidutinį laikotarpį, todėl darbdavių konkurencija dėl kvalifikuotų darbuotojų turėtų išlikti. Vis dėlto atvykusieji į šalį gyventojai padidino darbo jėgos pasiūlą ir sumažino pastaraisiais metais susiformavusią įtampą darbo rinkoje bei sudarė sąlygas tvariau augti darbo užmokesčiui privačiame sektoriuje. Vidutiniu laikotarpiu darbo užmokesčio pokyčius šalies ūkyje iš esmės lems Vyriausybės vykdoma viešojo sektoriaus darbo užmokesčio politika, sprendimai dėl MMA dydžio ir verslo siekis pritraukti ir išlaikyti kvalifikuotus darbuotojus. Energinė prekių kainų svyravimai ir tebevykstantis paslaugų kainų konvergencijos procesas vidutiniu laikotarpiu išliks esminiais infliacijos raidą lemiančiais veiksniais. Prognozuojama, kad vidutinė metinė infliacija kasmet nuosaikiai mažės, o gyventojų pajamos vidutiniu laikotarpiu augs sparčiau nei kainos, todėl namų ūkių perkamoji galia vidutiniu laikotarpiu išliks stipri. Lietuvos eksportuotojų laukia iššūkiai – jiems vidutiniu laikotarpiu teks taikytis prie kintančių ekonominių aplinkybių, tęsti investicijas siekiant didinti konkurencingumą, valdyti valiutų riziką, priimti sprendimus, mažinančius gamybos sąnaudas ir didinančius veiklos efektyvumą, diversifikuoti eksporto rinkas.

Išorės aplinka. Pasaulio ekonomikos augimo perspektyvos prastėja. Išaugęs politinis neapibrėžtumas, įtampa tarptautinėje prekyboje ir geopolitinėje aplinkoje neigiamai veikia globalią ekonomiką. Tarptautinis valiutos fondas sumažino pasaulio ekonomikos augimo tempą 2019 m. – numatomas 3,2 proc. augimas ir tai yra 0,3 procentinio punkto lėčiau nei buvo prognozuota 2019 m. sausį. Tikimasi, jog pasaulio BVP kitais metais augs sparčiau nei 2019 m. ir sieks 3,5 proc.

³ Šaltinis: <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ekonomines-raidos-scenarijus> (2019-09-11)

Remiantis EK prognozėmis prastėja ir pagrindinės Lietuvos eksporto rinkos – ES perspektyvos. 2019 m. liepą paskelbtose prognozėse EK numato 1,4 proc. augimą ES 2019 m. ir kiek spartesnį, 1,6 proc., augimą 2020 m. ES ekonomikoje 2019 m. pradžioje fiksuotas pagyvėjimas buvo paskatintas vidaus paklausos, tačiau iššūkiai apdirbamojoje gamyboje ir prekybos srityje išliko. Numatoma, jog išliekantis aukštas neapibrėžtumas dėl galimų prekybos sąlygų pokyčių ir šlubuojanti tarptautinė prekyba slopins ES ekonomikos raidą. 2019 m. liepos mėn. paskelbtose tarptautinių institucijų prognozėse daliai pagrindinių Lietuvos užsienio prekybos partnerių numatoma lėtesnė ūkio raida nei prognozuota anksčiau. Tarptautinės institucijos pabrėžia, kad įtampa ir neapibrėžtumas dėl tarptautinės prekybos sąlygų yra viena iš pagrindinių grėsmių pasaulio ekonomikai. Tarp grėsmių globalios ekonomikos raidai išlieka finansavimo griežtinimo rizika, su „Brexit“ rezultatais ir padariniais susijęs neapibrėžtumas, įtampa technologijų tiekimo grandinėje, neužtikrintumas dėl Kinijos ekonomikos augimo perspektyvų, geopolitinės įtampos.

Investicijos. Didesnės investicijos į būsto, inžinerinių statinių projektus, siekis didinti veiklos efektyvumą ir išlikti konkurencingiems veikiant didelio globalių politinių sprendimų neapibrėžtumo sąlygomis skatins spartesnį bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo (BPKF) augimo tempą 2019 m. Pirmąjį 2019 m. pusmetį išlaidos BPKF augo 8,2 proc. ir tai buvo geriausias rezultatas per pastaruosius penkerius metus. Augimą labiausiai skatino investicijos į būstą, kitus pastatus ir statinius (6,3 procentinio punkto), produktyviosios investicijos prisidėjo mažiau (1,9 procentinio punkto).

Investicijos į būstą bei kitus pastatus ir statinius pirmąjį 2019 m. pusmetį augo 13,7 proc. – sparčiausiai per pastaruosius aštuonerius metus. Toliau gerėjanti gyventojų finansinė padėtis, vidinė migracija į didžiuosius šalies miestus skatino būsto projektų pasiūlos plėtrą ir bendrą šios rinkos aktyvumą, ypač Vilniuje ir Kaune. Investicijų į kitus pastatus ir statinius augimą skatino besitęsianti viešbučių plėtra, energetikos sektoriuje įgyvendinami projektai, aktyviai plėtojami komercinės, gamybinės paskirties pastatų projektai. Investicinio proceso aktyvumą taip pat palaikė ES fondų lėšomis įgyvendinami projektai. Daugelis šių veiksmų ir artimiausioje ateityje skatins investicijų augimą šalyje. Siekis plėstis, atsinaujinti, investuoti į konkurencingumo didinimą skatino produktyviųjų investicijų plėtrą, tačiau produktyviosios investicijos augo ne taip sparčiai kaip ankstesniais laikotarpiais – pirmąjį 2019 m. pusmetį augimo tempas siekė 3,5 proc. (nuo 2013 m. pirmąjį metų pusmetį vidutiniškai augdavo po 6,9 procento). Didėjo investicijos į informacinių ir ryšių technologijų įrangą (8,8 proc.), intelektinės nuosavybės produktus (5,9 procento). Pastaruoju metu itin aktyviai investuojama į transporto įrangą, šis procesas tęsėsi ir pirmąjį 2019 m. pusmetį – investicinės išlaidos šiai sričiai išaugo 15,1 procento. Įvertinus sulėtėjusį išorės paklausos augimą bei tai, jog keletą metų buvo daug investuojama į transporto įrangos atnaujinimą, tikėtina, jog poreikis didinti investicijas į šią sritį antroje metų pusėje prislops.

Statistikos departamento atliekamo tyrimo duomenys rodo, kad verslas pradeda kiek atsargiau vertinti ateities perspektyvas. 2019 m. verslo lūkesčiai prastėjo, daugelyje sektorių jau nuo metų pradžios fiksuojamas pasitikėjimo rodiklio smukimas išlieka iki šiol. Lietuvoje BPKF dalis BVP yra mažesnė tiek už visos ES ir euro zonos vidurkius, tiek ir už Latvijos ir Estijos rezultatus. Prieš ekonomikos krizę investicijos Lietuvoje sudarė daugiau nei ketvirtadalį BVP, tačiau per krizę sparčiai smuko ir iki šiol stipriai atsilieka nuo 2007 m. rezultatų. Pirmojo 2019 m. pusmečio rezultatai rodo, kad per metus šis rodiklis pagerėjo, tačiau vis dar neperkopia 20 proc. BVP ribos. Numatome, jog vidutinio laikotarpio pabaigoje BPKF sudarys 20,1 proc. BVP. Vis dar aukštame lygyje išliekantis gamybiniai pajėgumai skatins įmones investuoti į darbo našumą

didinančias priemones, tačiau globaliai ekonomikai susiduriant su iššūkiais, neapibrėžtumui nemažėjant verslas gali priimti sprendimus plėtrą prislopinti ir investuoti atsargiau. Kita vertus veiklą vystant vyraujančio didelio neapibrėžtumo sąlygomis novatoriški sprendimai tampa dar aktualesni siekiant užtikrinti sėkmę tiek vidaus, tiek ir išorės rinkose. Investicijos į veiklos modernizavimą, technologinį atsinaujinimą ir procesų automatizavimą yra būtinos siekiant išlaikyti įmonių pelningumą bei pritraukti tinkamos kvalifikacijos darbuotojus, todėl tokios rūšies investicijų plėtra neturėtų sustoti visą vidutinį laikotarpį. Prie produktyvių investicijų plėtros prisidės poreikis investuoti į technologines naujoves aplinkosaugos srityje siekiant atitikti griežtėjančią ES reguliacinę aplinką. Lietuvos banko įmonių apklausos duomenimis daugelis įmonių toliau ketina investuoti į plėtrą, kuriai finansuoti daugiausiai ketinama pasitelkti vidinius išteklius, tačiau išskiriamas ir alternatyvių finansavimo šaltinių poreikis. Investicinio proceso tęstinumą vidutiniu laikotarpiu palaikys ES lėšomis finansuojamų projektų vystymas. Įtaką investicijų tęstinumui darys ir Investicijų planas Europai – Lietuvoje įgyvendinami didelės vertės energetikos sektoriaus projektai yra dalinai finansuojami pagal šį Investicijų planą Europai. Numatoma, jog pagal šį planą iš viso Lietuvai bus skirta 402 mln. eurų investicinių projektų finansavimui iš Europos strateginių investicijų fondo. Tikimasi, kad iš viso bus pritraukta 1,6 milijardo eurų investicijoms. Vidutiniu laikotarpiu numatome nuosaikesnį investicinį procesą nei stebėtas pastaruosius porą metų (2017–2018 m. vidutiniškai per metus BPKF augo 6,7 proc.) – išlaidos BPKF 2019-2022 m. galėtų augti vidutiniškai po 5,1 proc. kasmet.

Infliacija. LR Finansų ministerija prognozuoja, kad vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal su kitomis ES valstybėmis narėmis metodologiškai suderintą vartotojų kainų indeksą (SVKI), 2019 m. sudarys 2,4 proc., 2020 m. – 2,3 proc. Prognozuojama atsižvelgus į numatomą spartesnį darbo užmokesčio augimo tempą, stiprėjantį spaudimą maisto produktų kainoms ir pasikeitusią techninę prielaidą dėl pasaulinių naftos kainų. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais kainų pokyčio tempas nuosaikiai lėtės, tačiau išliks gana artimas šiuo metu stebimam tempui ir 2021 m. sudarys 2,1 proc., 2022 m. – 2,0 procento. Prognozuojama remiantis techninėmis prielaidomis, kad nuo 2021 metų pasaulinės naftos kainos ir euro dolerio kursas išliks stabilūs. 2019 m. birželio mėn. metinė infliacija sudarė 2,4 proc., o vidutinė metinė infliacija išliko stabili penktą mėnesį iš eilės ir sudarė 2,3 procento.

Metinės infliacijos tempą 2019 m. I pusmetį skatino spartesnis maisto produktų kainų augimo tempas, didele dalimi susijęs su mažiau palankia maisto žaliavų kainų raida tarptautinėse rinkose, prastu pernykščių daržovių derliumi ir sparčiai augusiu darbo užmokesčiu šalyje. Palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, maisto produktai (įskaitant nealkoholinius gėrimus) buvo 2,5 proc. brangesni, o vidutinės mažmeninės daržovių kainos buvo 20,1 proc. aukštesnės. Kinijoje plintant afrikiniam kiaulių marui ir išaugus importo paklausai Azijoje, kyla pasaulinės kiaulienos kainos. Nuo balandžio mėn. kiaulienos produktų kainos ėmė kilti ir Lietuvos mažmeninėje rinkoje. Pakilus kviečių supirkimo kainoms nuo balandžio mėn. pastebimas spartesnis duonos ir kitų grūdų produktų kainų augimas Lietuvoje. Numatoma, kad mažiau palanki maisto produktų kainų raida šiais metais turės didesnę poveikį inflacijai nei praėjusiais metais.

Remiantis atnaujintomis techninėmis prielaidomis 2019 m. laukiamas silpnesnis naftos kainų eurais sumažėjimas 5,8 proc. Aukštesnės nei tikėtasi pasaulinės naftos kainos turės didinantį poveikį 2019 metų inflacijos tempui. 2020 m. numatomos palankesnės naftos kainos – laukiamas 4,9 proc. sumažėjimas. Mažesnė vidutinė naftos kaina 2020 metais šiek tiek silpnins spaudimą kainoms didėti. Biokuro pasiūlai viršijus paklausą jo vidutinė kaina biržoje nuo pavasario tapo mažesnė nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus

ir atpigino centralizuotai tiekiamą šilumos energiją. Jei palankios biokuro kainos išliks (rugpjūčio mėn. viduryje jos buvo 30 proc. mažesnės nei prieš metus), būtų galima tikėtis pigesnės šilumos energijos ir šių metų rudenį. Penkerius metus iš eilės pigusi elektros energija buitiniams vartotojams nuo šių metų pradžios pabrango 14,9 procento. Elektros brangimą namų ūkių vartotojams lėmė 2018 m. išaugusios elektros energijos kainos tarptautinėje rinkoje, kurias iš dalies lėmė nepalankūs orai Skandinavijoje. Beveik tiek pat – 15,3 proc. – nuo 2019 m. sausio padidėjo gamtinių dujų kaina buitiniams vartotojams. Gamtinių dujų kainos kilimą nulėmė 2018 m. išaugusios gamtinių dujų kainos tarptautinėje rinkoje. Prognozuojama su prielaida, kad elektros ir gamtinių dujų buitiniams vartotojams kainos šiemet daugiau nesikeis ir vidutiniu laikotarpiu išliks stabilios. Nuo 2015 m. paspartėjęs vartojimo paslaugų metinis brangimo tempas pastaraisiais metais buvo artimas vidutiniam daugiamečiam tempui (1997–2018 m. jis sudarė 4,6 proc.) ir siejamas tiek su sparčiai didėjusiu darbo užmokesčiu paslaugų sektoriuje, kuriame darbo kaštai daugiau nei gamybos sektoriuje perkeltami į galutinę kainą, tiek su aktyvesniu paslaugų vartojimu, skatinamu sparčiai augančių namų ūkių disponuojamų pajamų. Paslaugų kainų lygis ir paslaugoms tenkanti namų ūkių vartojimo išlaidų dalis palaipsniui artės link vidutinių ES dydžių, todėl vidutiniu laikotarpiu paslaugos išliks vienas iš esminių infliaciją skatinančių elementų. Vis dėlto numatoma, kad lėtėjant darbo užmokesčio augimo tempui šalyje paslaugų brangimo tempas taip pat šiek tiek lėtės.

Darbo rinka. Pirmoje 2019 m. pusėje reikšmingai pagerėjus migracijos raidai numatoma, kad 2019 m. užimtų gyventojų skaičius augs 0,7 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais dėl natūralios gyventojų kaitos mažėjant darbingo amžiaus gyventojų skaičiui užimtų gyventojų skaičiaus augimo nesitikima. Numatoma, kad 2020 m. užimtųjų skaičius padidės 0,1 proc., o vėlesniais metais mažės: 2021 m. – 0,2 proc., 2022 m. – 0,3 procento. Išaugus darbuotojų pasiūlai darbo ieškančių gyventojų skaičius 2019 m. bus šiek tiek didesnis, todėl nedarbo lygis 2019 m. sudarys 6 proc. Nedarbo lygis 2020–2022 m. kasmet sudarys po 5,9 procento.

Reikšmingai pagerėjusi migracijos raida – stipriai išaugusi asmenų imigracija, viršijusi emigracijos srautą – ir padidėjęs darbingo amžiaus gyventojų aktyvumas 2019 m. pirmąjį pusmetį švelnino darbuotojų trūkumą šalies darbo rinkoje. Migracijos departamento duomenimis, per pirmuosius šių metų mėnesius, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, darbo tikslais atvyko 65 proc. daugiau užsieniečių. Jie reikšmingai prisidėjo prie spartaus užimtumo augimo šalyje – Statistikos departamento duomenimis, 2019 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, užimtų gyventojų skaičius išaugo 1,4 procento. Nors privačiame sektoriuje darbo užmokesčio augimo tempas lėtėjo, privatus sektorius išliko patrauklesnis darbuotojams – pirmąjį 2019 m. pusmetį užimtųjų skaičius jame išaugo 2,3 proc., o viešajame sektoriuje sumažėjo 1 procentu. Užimtų gyventojų skaičius augo daugelyje ekonominių veiklų, įskaitant didžiausias: didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, statyboje, apdirbamojoje gamyboje, taip pat paslaugų veiklose. Nors laisvų darbo vietų šalies ūkyje nuosaikiai mažėjo, užimtų darbo vietų skaičius pirmąjį pusmetį augo 1,7 proc., o du trečdalius šio prieaugio lėmė 11 proc. išaugęs užimtų darbo vietų skaičius transporto ir saugojimo veiklose, kurioje tikėtina apie ketvirtadalį darbuotojų sudaro užsienio piliečiai. Geri pirmųjų septynių šių metų mėnesių migracijos duomenys nesuteikia tvirto pagrindo tikėtis, kad teigiama grynoji migracija tęsis visą vidutinį laikotarpį, todėl prielaida dėl demografinės raidos 2020–2022 m. grįsta 2019 m. liepos mėn. paskelbto Eurostato demografių projekcijų subalansuotos migracijos (angl. *no migration*) scenarijumi. Jame numatoma, kad 2020–2022 m. dėl natūralios gyventojų kaitos darbingo amžiaus

gyventojų skaičius Lietuvoje kasmet sumažės po 11,3 tūkst. asmenų, todėl darbuotojų pasiūla darbo rinkoje mažės. Todėl pagrindo tikėtis užimtų gyventojų skaičiaus augimo nėra. Išsipildžius teigiamai rizikai dėl palankios migracijos raidos – imigracijos srautui viršijus emigraciją ne tik šiais, bet taip pat ir vėlesniais vidutinio laikotarpio metais – būtų galima tikėtis palankesnės užimtumo raidos 2020–2022 metais. Neigiamą natūralios gyventojų kaitos poveikį vidutiniu laikotarpiu iš dalies kompensuos nors ir nuosaikiau, bet vis dar augšiantis darbingo amžiaus gyventojų aktyvumas. Jį skatins laipsniškas pensinio amžiaus vėlinimas, kurio pabaiga numatyta 2026 metais. Aktyvumo augimo tempą paspartintų aktyvesnis jaunimo (15–24 m. amžiaus gyventojų) įtraukimas į darbo rinką. Pirmąjį 2019 m. ketvirtį šios amžiaus grupės aktyvumo lygis siekė 36,6 proc. ir gana daug atsiliko nuo ES vidurkio (41 proc.). Tuo tarpu aktyviausiai darbo rinkoje dalyvaujančių 25–54 m. amžiaus gyventojų aktyvumo augimo potencialas jau yra beveik išnaudotas – pirmąjį 2019 m. ketvirtį jis siekė 90 proc. ir 4 procentiniais punktais viršijo ES vidurkį (86 proc.). Nepaisant užimtumo augimo, nedarbo lygio mažėjimo tempas blėsta. Pirmąjį 2019 m. pusmetį pagal Statistikos departamento atliekamą gyventojų užimtumo tyrimo rezultatus apskaičiuotas nedarbo lygis šalyje sudarė 6,3 proc. ir, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, sumažėjo 0,3 procento, o antrąjį 2019 m. ketvirtį – pirmą kartą per pastaruosius 8 su puse metų – užfiksuotas silpnas nedarbo lygio metinis padidėjimas (0,2 procentinio punkto iki 6,1 proc.). Tokį ketvirčio rezultatą galėjo lemti išaugusi darbuotojų pasiūla – aktyvesnis gyventojų dalyvavimas darbo rinkoje ir paspartėjusi darbuotojų imigracija. Užimtumo tarnybos pirmųjų septynių 2019 m. mėnesių duomenys apie numatomus grupės darbuotojų atleidimus yra geresni nei pernai atitinkamu laikotarpiu: šiemet įspėtų apie atleidimą darbuotojų skaičius sumažėjo 1,6 karto. Pirmojo pusmečio darbo rinkos rezultatai yra palankūs, o rizika dėl reikšmingo nedarbo lygio padidėjimo artimiausiu metu labiau sietina su antrąjį 2019 m. ketvirtį suprastėjusiais pramonės įmonių lūkesčiais dėl ateities perspektyvų.

Darbo užmokestis. Įvertinus darbo užmokesčio raidos tendencijas ir darbo užmokesčio pokyčius viešajame ir privačiame sektoriuose numatoma, kad vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis šalyje 2019 m. sudarys 8,3 proc. Prognozuojama įvertinus gydytojų ir slaugytojų darbo užmokesčio fondo padidinimą 15 proc. nuo rugsėjo 1 d. Atsižvelgus į naujausią informaciją apie spartesnį darbo užmokesčio augimo tempą viešajame sektoriuje 2020 m. ir Vyriausybės priimtą sprendimą nuo 2020 m. 9,4 proc. iki 607 Eur padidinti minimalią mėnesinę algą (MMA) numatoma, kad 2020 m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje padidės 7,4 proc. Darbo užmokesčio projekcijų vėlesniems vidutinio laikotarpio metams keisti šiuo metu nėra pagrindo. Lėčiau augant ekonomikai darbo užmokesčio augimo tempas lėtės ir 2021 m. sudarys 5,8 proc., 2022 m. – 5,5 procento. Statistikos departamento duomenimis, 2019 m. pirmąjį ketvirtį, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje išaugo 9,4 proc. ir sudarė 1251,9 Eur. Antrąjį ketvirtį užmokestis augo lėčiau – 7,9 proc. – iki 1289 eurų. Realus darbo užmokestis pirmąjį ir antrąjį ketvirčiais per metus padidėjo atitinkamai 12,2 proc. ir 10,3 proc. – beveik dvigubai sparčiau nei 2018 m. (6,2 proc.). Darbo užmokesčio pokyčiams šalyje įtakos turėjo nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigalioję mokesčių sistemos pakeitimai, pasikeitusi neapmokestinamojo pajamų dydžio skaičiavimo tvarka, Vyriausybės priimti sprendimai dėl darbo užmokesčio didinimo viešajame sektoriuje, 7,6 proc. iki 555 Eur padidinta MMA. Pastaraisiais metais darbo užmokesčio pokyčius šalies ūkyje lėmusi įtampa darbo rinkoje 2019 m. pirmąjį pusmetį silpnėjo. Iš dalies dėl šios priežasties vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio privačiame sektoriuje augimo tempas lėtėjo. Pirmąjį ketvirtį darbo užmokestis privačiame sektoriuje išaugo 7,2 proc., antrąjį ketvirtį – 6,3 proc. (lėčiausiai per pastaruosius ketverius metus) ir sudarė

1266,1 eurų. Augimo tempas lėtėjo daugiau nei pusėje privataus sektoriaus ekonominių veiklų, ypač administracinėje ir aptarnavimo veikloje, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikloje, statyboje, didmeninės ir mažmeninės prekybos veikloje. Artimiausiais metais spaudimas darbo užmokesčiui privačiame sektoriuje didėti išliks, kadangi daliai įmonių dėl kvalifikuotų darbuotojų teks konkuruoti su viešuoju sektoriumi, kuriame numatomas spartesnis atlyginimų augimo tempas. Šių metų kovo mėn. Lietuvos banko atliktos įmonių apklausos rezultatai rodo, kad dėl darbuotojų trūkumo pusė įmonių planuoja artimiausiu metu toliau didinti darbo užmokestį. Tiesa, augimo tempas nebus spartus, kadangi pusė apklaustų įmonių nurodė neturinčios pakankamai išteklių palaikyti atlyginimų augimą, o besitikinčių, kad atlyginimai šalyje reikšmingai didės ilgiau nei 1–2 metus, dalis sumažėjo.

Viešajame sektoriuje vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis 2019 m. pirmąjį ketvirtį sudarė 1303,7 Eur ir per metus išaugo 14,3 procento. Antrąjį ketvirtį jo augimo tempas sulėtėjo iki 11,4 proc., o dydis siekė 1339,9 Eur ir 73,8 eurais viršijo vidutinio darbo užmokesčio dydį privačiame sektoriuje. Reikšmingai (nuo 6,6 proc. 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį iki 10,7 proc. 2019 m. antrąjį ketvirtį) darbo užmokesčio augimo tempas paspartėjo viešojo valdymo ir gynybos veikloje, kuriam įtakos turėjo pakeista valstybės tarnautojų darbo užmokesčio sistema, padidintas valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų, valstybės tarnautojų ir biudžetinių įstaigų darbuotojų pareiginės algos bazinis dydis. Darbo užmokesčio viešajame sektoriuje augimo tempui poveikį vis dar turėjo nuo 2018 m. gegužės 1 d. padidintas darbo užmokestis sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojams (gydytojams ir slaugytojams), nuo 2018 m. rugsėjo mėn. pakeista pedagogų darbo užmokesčio apmokėjimo tvarka. Šie atlyginimų augimo tempą didinantys veiksniai išnyks šių metų trečiąjį ir ketvirtąjį ketvirčiais, todėl 2019 m. antrąjį pusmetį tikėtinas šiek tiek lėtesnis, tačiau vis dar gana spartus darbo užmokesčio viešajame sektoriuje metinis augimo tempas. Atlyginimai viešajame sektoriuje augs sparčiau, nei privačiame. Tam įtakos turės keli veiksniai. Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. 15 proc. didėjo gydytojų ir slaugytojų darbo užmokesčio fondas. Šių metų liepos mėn. Vyriausybė ir penkiolika profesinių sąjungų pasirašė Nacionalinę kolektyvinę sutartį, pagal kurią 2020 m. sutarta kelti darbo užmokestį apie 286 tūkst. viešojo sektoriaus darbuotojų – pedagogams, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojams, socialiniams darbuotojams, pareigūnams bei kitiems valstybės ir savivaldybių tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis. Sutarties įgyvendinimas 2020 m. turės didinantį poveikį viešojo sektoriaus darbo užmokesčio augimo tempui. Vidutiniu laikotarpiu švelnėjant įtampai darbo rinkoje darbo užmokestis šalyje augs lėčiau, augimo tempas taps artimesnis teoriniam tvariam augimo tempui.

Namų ūkių vartojimas. Namų ūkių vartojimo išlaidų raidos tendencijoms iš esmės nepakitus, numatomas 3,9 proc. šių išlaidų augimo tempas. Vartojimo augimą palaikys gera namų ūkių finansinė padėtis, stipri gyventojų perkamoji galia ir geri vartotojų lūkesčiai. Numatoma, kad namų ūkių vartojimo išlaidos 2020 m. galėtų augti 3,9 proc. (0,1 procentinio punkto sparčiau). Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais numatomas 3,5 proc. augimas kasmet. Pirmąjį 2019 m. pusmetį namų ūkių vartojimo išlaidos buvo pagrindiniu ūkio augimo varikliu (lėmė 2,4 procentinio punkto BVP augimo) ir augo 3,5 procento. Vartojimo išlaidų augimą palaikė augančios gyventojų pajamos ir išaugusi namų ūkių perkamoji galia. Prie spartesnio namų ūkių disponuojamųjų pajamų didėjimo prisidėjo Vyriausybės sprendimai, mažinantys darbo jėgos apmokestinimą, papildomą stimulą gyventojų pajamų augimui taip pat suteikė pensijų indeksavimas. Vyriausybės sprendimai, susiję su darbo jėgos apmokestinimu, minimaliosios mėnesinės algos didinimu,

socialinėmis išmokomis, parama vaikus auginančioms šeimoms ir toliau prisidės prie disponuojamųjų pajamų didėjimo ir darys įtaką vartojimo išlaidų augimui šalyje.

Palanki finansinė padėtis (augantis darbo užmokestis) prisidėjo prie pozityvių vartotojų lūkesčių formavimo. Šalies gyventojai toliau tikisi gerėjančios namų ūkių finansinės padėties, o bendras vartotojų pasitikėjimo rodiklis 2019 m. sausį-rugpjūtį yra geriausias nuo pat 2007 m. ir kiekvieną šių metų mėnesį yra aukštesnis už atitinkamą praėjusių metų laikotarpį (tokia tendencija tęsiasi nuo 2018 m. sausio).

Po kriziniu laikotarpiu dėl spartėjančio darbo užmokesčio augimo nuosekliai gerėjanti gyventojų finansinė padėtis didino būsto įperkumą šalyje. Nuo 2016 m. pradėjusios sparčiau augti būsto paskolos 2019 m. sausio-liepos mėn. augo sparčiausiai nuo krizės ir vidutiniškai augimo tempas siekė 8,7 procento. Paskolos būstui įsigyti sudaro didžiąją dalį visų suteiktų paskolų namų ūkiams (sudaro apie 80 procentų). Statistikos departamento gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenimis absoliuti dauguma įsiskolinusių namų ūkių paskolas vertina kaip našta. Namų ūkių prisiimti finansiniai įsipareigojimai vidutiniu laikotarpiu mažins prekių ir paslaugų vartojimo galimybes. Prognozuojama remiantis prielaida, jog gyventojai linkę vidutinio laikotarpio pajamas vertinti pagal einamojo laikotarpio pajamas, todėl leidžia tikėtis stipriai nesikeičiančios vartotojų elgsenos, o nespurtus kainų augimas pernelyg neslopins perkamosios galios bei prisidės prie pozityvių gyventojų lūkesčių. Visgi išorės aplinkos neapibrėžtumui toliau augant kiltų rizika, jog gyventojų lūkesčiai gali pradėti prastėti ir neigiamai paveikti vartojimo išlaidų raidą. Nuosaikesnę namų ūkių vartojimo išlaidų raidą lems lėčiau augiančios darbo pajamos ir vartotojų skaičiaus pokyčiai šalyje.

Eksportas. Įvertinusi pirmojo 2019 m. pusmečio rezultatus, suprastėjusius Lietuvos gamintojų lūkesčius dėl eksporto perspektyvų ir peržiūrėtas žemyn prielaidas dėl pagrindinių užsienio prekybos partnerių perspektyvų LR Finansų ministerija numato, kad 2019 metais realus prekių ir paslaugų eksportas augs 4,7 proc., 2020m. – 3,9 proc., 2021 m. ir 2022 m. – atitinkamai 3,4 ir 3,3 procento. Nacionalinių sąskaitų duomenimis pirmoje 2019 m. pusėje Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas palyginamosiomis kainomis augo 6,6 proc. Pagrindinė tiek prekių, tiek paslaugų rinka buvo ES, o pagrindinės lietuviškos kilmės prekių partnerės valstybės buvo Lenkija ir Vokietija, pagrindinė paslaugų eksporto partnerė – Vokietija. Pirmąjį 2019 m. pusmetį Lietuva daugiausia eksportavo mašinų ir mechaninių įrenginių, elektros įrangos, mineralinių produktų bei chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcijos. Iš lietuviškos kilmės prekių daugiausia eksportuota naftos produktų, įvairių pramonės dirbinių (baldų), paruoštų maisto produktų, nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei tabako, chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcijos.

Prekių eksporto plėtrą metų pradžioje skatino „Brexit“ efektas – neapibrėžtumas dėl šio proceso baigties ir pasekmių skatino kaupti atsargas Jungtinės Karalystės rinkoje. Nemenkos įtakos geriams pusmečio rezultatams turėjo ir praėjusių metų derliaus javų eksporto spurtas (išaugo 1,9 karto). Taip pat atsargiai vertinamos eksporto į Vokietiją perspektyvas – pirmąjį pusmetį fiksuotas spurtas Lietuvos prekių eksporto augimas į šią šalį neužsitęs. Išnykus laikiniams eksporto plėtrą 2019 m. pirmąjį pusmetį skatinusiems veiksniams antroje metų pusėje tikėtinas eksporto sulėtėjimas. Sustiprėjęs išorės aplinkos neapibrėžtumas ir įtampos pasaulinėje prekyboje, sulėtėjęs ekonominis aktyvumas pagrindinėje eksporto rinkoje – ES ir sustiprėjęs rizikos dėl globalios ekonomikos atsigavimo 2020 m. neleidžia tikėtis, kad vidutiniu laikotarpiu Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas augs sparčiau, nei pastaraisiais metais. Naujausi

Statistikos departamento atliekamo tyrimo duomenys rodo, kad jau kelis mėnesius iš eilės gamintojų lūkesčiai dėl eksporto perspektyvų prastėja.

Iki šiol turėtas Lietuvos eksportuotojų konkurencinis pranašumas – santykinai pigi darbo jėga – sumenko. Siekiant išlikti konkurencingais tarptautinėje erdvėje ir plėsti eksporto apimtis reikėtų gerinti prekių ir paslaugų kokybę, kurti inovatyvius produktus, plėsti aukštos pridėtinės vertės eksporto dalį Lietuvos eksporto struktūroje. Pastaruoju metu pakankamai stipriai diversifikuota Lietuvos eksporto struktūra, orientuota į paklausą turinčius produktus ir didesnės perkamosios galios rinkas iš dalies kompensavo tarptautinio konkurencingumo pranašumo dėl augančios darbo jėgos kainos praradimus. Augant protekcionizmo apraiškoms tarptautinėje prekyboje ir didėjant globalios ekonomikos nestabilumui šis poveikis silpnės, o eksporto apimčių didinimas bus menkai tikėtinas be darbo našumą ir veiklos efektyvumą didinančių investicijų.

Demografija. Statistikos departamento duomenimis 2019 m. liepos 1 d., Lietuvoje gyveno 2 mln. 791,9 tūkst. nuolatinių gyventojų. Palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu gyventojų skaičius šalyje sumažėjo 0,3 proc., arba 9,6 tūkst. asmenų. Tokio nedidelio gyventojų skaičiaus sumažėjimo šalyje nebuvo stebėta nuo 1994 metų. Šį rezultatą lėmė geresni nei pernai tarptautinės migracijos rezultatai, o esminė gyventojų mažėjimo priežastis buvo natūrali gyventojų kaita.

2019 m. pirmąjį pusmetį grynoji migracija buvo teigiama ir sudarė 4,4 tūkst. asmenų. Tai geriausias rezultatas per šalies nepriklausomybės laikotarpį. Teigiamą grynosios emigracijos srautą lėmė 57,7 proc. palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus išaugęs imigrantų srautas. Tikėtina, kad kaip ir 2018 metais, apie pusę imigravusių asmenų sudarė reemigrantai. Remiantis Užimtumo tarnybos informacija apie išduotų leidimų įdarbinti užsieniečius, imigravusieji užsienio piliečiai įsiliejo į Lietuvos darbo rinką. 2019 m. sausio–gegužės mėn. leidimų įdarbinti užsieniečius skaičius išaugo 2 kartus, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Tikėtina, kad kaip ir ankstesniais metais, dauguma užsienio piliečių dirbo statybos ir transporto veiklose.

Emigravusių asmenų skaičius 2019 m. pirmąjį pusmetį išaugo 22 proc. Jei ši tendencija tęsis ir antrąjį pusmetį, emigrantų srautas 2019 m. galėtų sudaryti apie 38 tūkst. asmenų, t. y. 6 tūkst. daugiau nei pernai. Spartus ir tebeaugantis emigrantų skaičius kol kas nesudaro prielaidos tikėtis, kad pastaruoju metu stebimas grynosios migracijos raidos pagerėjimas yra tvarus. Pernai ir šiemet stebimas imigracijos srauto pagerėjimas iš dalies yra ciklinis, susijęs su aukštu ekonomikos aktyvumu, viršijančiu potencialą, ir stipria kvalifikuotų darbuotojų paklausa, viršijančia pasiūlą. Vidutiniu laikotarpiu lėtėjant ekonominiam aktyvumui poreikis įdarbinti užsieniečius gali mažėti ir neigiamai paveikti imigracijos srautą. 2018 m. statistiniai duomenys rodo, kad 57,4 proc. imigrantų sraute sudaręs grįžusių Lietuvos piliečių srautas istoriškai nebuvo išskirtinai geras – palyginti su 2012–2015 m. srautu jis buvo mažesnis ir kol kas per silpnas, kad kompensuotų emigracijos srautą bei užtikrintų palankią demografijos raidą susilpnėjusios užsieniečių imigracijos atveju. Natūrali gyventojų kaita prastėja nuo 2015 m. pablogėjus gimstamumo rodiklių raidai. Prastėjantis bendrasis gimstamumo rodiklis lemia, kad nuo 2016 m. gimusiųjų skaičius mažėja sparčiau nei mirusiųjų. 2018 m. gimusiųjų skaičius buvo mažiausias nuo 1994 m. (kuomet skelbiami duomenys). Pirmąjį 2019 m. pusmetį nepalankios demografinės tendencijos tęsėsi – mirusiųjų skaičius viršijo gimusiųjų skaičių, o natūralios gyventojų kaitos rodiklis išliko neigiamas ir sudarė 6638 asmenų.

Atsižvelgus į pastaruosiu metų susiformavusias demografines tendencijas prognozuojama, kad vidutiniu laikotarpiu darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus kaitos tendencijos Lietuvoje bus palankesnės nei ankstesniais metais, tačiau išliks neigiamos. Dėl natūralios gyventojų skaičiaus kaitos darbingo amžiaus (15–74 metų) gyventojų skaičius 2021–2022 metais mažės visą vidutinį laikotarpį – vidutiniškai po 11,2 tūkst. asmenų arba 0,5 proc. kasmet.

10 Lentelė. Pagrindiniai makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	2018	2019	2020	2021	2022
Bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	3,5	3,7	2,4	2,3	2,3
BVP palyginamosiomis kainomis, mln. Eur	37216,2	38583,7	39520,9	40446,9	41396,3
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	6,9	7,1	5,2	4,5	4,4
BVP to meto kainomis, mln. Eur	45113,8	48333,1	50862,3	53128,1	55459
Darbo našumo (BVP palyginamosiomis kainomis vienam užimtam gyventojui) pokytis, procentais	2,0	2,9	2,3	2,6	2,7
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), procentais	6,1	6,0	5,9	5,9	5,9
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, Eur	924,1	1290,0	1386,0	1466,0	1546,9
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, procentais	10,0	8,3	7,4	5,8	5,5
Suderintas vartotojų kainų indeksas (vidutinis metinis)	2,5	2,4	2,3	2,1	2,0
<i>BVP palyginamosiomis kainomis sudedamųjų dalių pokytis, procentais</i>					
Namų ūkių vartojimo išlaidos	3,9	3,9	3,9	3,5	3,5
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	0,8	0,9	0,5	0,3	0,3
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	6,5	7,5	4,9	4,0	4,0
Prekių ir paslaugų eksportas	5,1	4,7	3,9	3,4	3,3
Prekių ir paslaugų importas	4,3	5,1	4,0	3,0	3,0

11 Lentelė. Pagrindiniai Lietuvos centrinės kredito unijos Sistemos rodikliai

Rodiklis	Reikšmė		
	2017-12-31	2018-12-31	2019-09-30
Klientų skaičius (iš viso):	112 945	116 555	119 336
<i>fiziniai asmenys</i>	108 384	111 409	113 784
<i>juridiniai asmenys</i>	4 561	5 146	5 552
Aktyvai, tūkst. Eur	334 928	413 554	436 001
Paskolos grynąja verte, tūkst. Eur	187 095	264 305	313 835
Indėliai, tūkst. Eur	322 033	358 487	374 843
Kapitalas viso, tūkst. Eur	26 599	28 160	30 966
Pelnas (nuostolis), tūkst. Eur	1 662	1 176	1 313
Likvidumas, proc.*	44,94	41,07	271,61
Kapitalo pakankamumas, proc.	12,63	14,46	14,30
Metinė aktyvų grąža, proc.	0,51	0,31	0,41
Specialiųjų atidėjinių dalis paskolose, proc.	5,60	3,87	2,39
Paskolų portfelio rizika, proc.	7,32	6,95	5,69

5. PLANUOJAMOS TEIKTI FINANSINĖS PASLAUGOS IR KAINODAROS STRATEGIJA

Kredito unija teikia ir ateityje planuoja teikti šias finansines paslaugas:

- Indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimas;
- Skolinimas (įskaitant hipotekines paskolas).
- Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 5 straipsnyje nustatytos mokėjimo paslaugos;

- Mokėjimo kortelių, vekselių ir kitų mokėjimo priemonių administravimas, jei šios veiklos neapima Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 5 straipsnyje nustatytos mokėjimo paslaugos;
- Finansinių laidavimų ir finansinių garantijų teikimas;
- Pinigų tvarkymas;
- Elektroninė bankininkystė;
- Informacijos bei konsultacijų kredito teikimo ir mokėjimo klausimais teikimas;
- Kitos paslaugos pagal rinkos poreikius, kiek tai leidžia galiojantys teisės aktai.

Svarbiausios kredito unijos teikiamos finansinės paslaugos yra indėlių priėmimas ir paskolų teikimas. Šių paslaugų asortimentas pateiktas 12 lentelėje.

12 Lentelė. Kredito unijos paslaugų asortimentas

Taupymo paslaugos	<ul style="list-style-type: none"> • Atsiskaitomoji sąskaita fiziniams asmenims • Atsiskaitomoji sąskaita juridiniams asmenims • Pagrindinė sąskaita • Taupomasis indėlis • Vaiko taupomasis indėlis • Terminuotas indėlis (kai palūkanos mokamos kas mėnesį, termino pabaigoje arba avansu).
Kreditavimo paslaugos	<ul style="list-style-type: none"> • Vartojimo kreditas • Kreditinė kortelė su kredito limitu • Su nekilnojamu turtu susijęs kreditas • Kreditas verslui • Kreditas verslo pradžiai • Kreditas žemės ūkiui • Sąskaitos kreditas (overdraftas) • Kredito linija • Sindikuotas kreditas • Kreditas su finansine paskata pirmąjį būstą įsigyjantiems jaunosms šeimoms
Mokėjimo priemonės	<ul style="list-style-type: none"> • Debetinė mokėjimo kortelė (fiziniams asmenims) • Kreditinė mokėjimo kortelė be kredito limitu (su arba be Kelionių draudimo)- fiziniams asmenims • Kreditinė mokėjimo kortelė su kredito limitu (su palūkanų atidėjimu arba be palūkanų skaičiavimo atidėjimo) ir su arba be Kelionių draudimo - (fiziniams asmenims) • Internetinė bankininkystė • Kreditinė mokėjimo kortelė juridiniams asmenims (nuo 2020 m. pb.) • Kortelių aptarnavimo paslauga juridiniams asmenims (POS terminalai)

Kredito unijos kainodaros strategija grindžiama paslaugų kainos patrauklumu ir paslaugų prieinamumu kredito unijos bendruomenės nariams. Nustatydamą produktų/paslaugų kainodarą, kredito unija vadovaujasi Pelningumo valdymo ir kainodaros nustatymo tvarka, kuri apima principus, taisykles ir

procedūras, kurias įdiegtos kredito unijoje, siekiant tinkamai valdyti kredito unijos pelningumą ir nustatyti konkurencingą, pelną generuojančią kainodaros sistemą.

Kredito unija, nustatydamą paslaugų kainas, atsižvelgia į veiklos rezultatus ir planuojamą kredito unijos turto grąžos rodiklį.

Pagrindiniai kainodaros principai yra šie:

- Kredito unija siūlo patrauklesnes indėlių palūkanas savo nariams, nei bankai, tačiau siekia kiek galima mažiau išsiskirti iš bendro rinkos palūkanų normų lygio.
- Kredito unijos teikiamų paskolų palūkanų normos nustatomos pagal pritrauktų finansinių išteklių kainą, veiklos sąnaudas ir rizikos kaštus. Siekdama prisitaikyti prie rinkos sąlygų ir atsižvelgdama į narių lūkesius, kredito unija taiko 20 proc. mažesnius už konkurentų papildomus mokesčius, susijusius su paskolų administravimu.
- Kredito unijos teikiamų mokėjimo kortelių, komunalinių įmokų, mokėjimo pavedimų, sąskaitų aptarnavimo ir kt. paslaugų kainos nustatomos atsižvelgiant į tiesioginę šių paslaugų savikainą, siekiant užtikrinti tokių paslaugų prieinamumą ir patrauklumą kredito unijos nariams.

6. FINANSINIS PLANAS

Kredito unijos finansinis planas 2020 – 2022 metams pateikiamas veiklos plano prieduose. Finansinį planą sudaro:

- 2019-2022 m. kredito unijos prognozuojamas balansas.
- 2019-2022 m kredito unijos prognozuojama pelno (nuostolio) ataskaita.
- 2019-2022 m. kredito unijos kapitalo pakankamumo normatyvo vykdymo prognozė.
- 2019-2022 m. kredito unijos likvidumo rodiklio vykdymo prognozė.
- 2019-2022 m. kredito unijos didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvo vykdymo prognozė.
- 2019-2022 m. kredito unijos ir LKU Grupės siektinų rezultatų prognozė.

7. SU VEIKLA SUSIJUSIOS RIZIKOS VALDYMO STRATEGIJOS IR JOS POKYČIŲ APIBŪDINIMAS

7.1. Reikšmingos rizikos rūšys ir jų mastas, informacija apie planuojamą prisiimti riziką

Svarbiausios rizikų rūšys, kurias patiria kredito unija, yra:

- **Kredito.** Įprastinėmis verslo sąlygomis kredito unija prisiima riziką, kad paskolų sutarčių šalys gali nepajėgti, suėjus terminui, įvykdyti savo įsipareigojimų. Kredito unija išduoda paskolas tik savo nariams ir asocijuotiems nariams. Kredito rizika traktuojama kaip svarbiausia ir pagrindinė kredito unijos patiriama rizikos rūšis, nes ji tiesiogiai siejasi su didžiąją dalį kredito unijos aktyvų sudarančiu suteiktų paskolų portfeliu.
- **Likvidumo.** Įprastinėmis verslo sąlygomis kredito unija susiduria su galima piniginių srautų nesuderinamumo rizika. Kredito unijos likvidumas traktuojamas kaip gebėjimas bet kokių momentu patenkinti visus išeinančių pinigų srautų poreikius paverčiant turimą turtą grynaisiais pinigais patiriant kuo mažesnius nuostolius.
- **Rinkos.** Vertindama rinkos riziką kredito unija atsižvelgia į tai, kad finansinių priemonių būsimųjų pinigų srautų tikroji vertė gali svyruoti kintant rinkos sąlygoms. Pagal kilmės šaltinius rinkos rizika skirstoma į valiutų kursų riziką, palūkanų normų riziką ir vertybinių popierių kainų riziką.
- **Koncentracijos.** Koncentracijos rizika suprantama kaip tikimybė kredito unijai patirti santykinai didelį nuostolį dėl kurio sutriktų normali jos veikla. Koncentracijos rizika apima kredito unijos skolinimą ir tarpusavyje susijusių skolininkų identifikavimą, pozicijų koncentraciją viename ekonomikos sektoriuje, kredito įstaigoje, geografiniame regione ir pan.
- **Operacinė.** Operacinė rizika apibrėžiama kaip rizika patirti nuostolių dėl netinkamų ir neįgyvendintų vidaus kontrolės procesų, darbuotojų klaidų ir (ar) neteisėtų veiksmų bei informacinių sistemų veiklos sutrikimų arba dėl išorės įvykių įtakos. Operacinė rizika taip pat apima teisinę ir reputacijos rizikas, nelaimės ir krizes, kurių atveju iškyla grėsmė kredito unijos turtui.

Planuojami prisiimamos rizikos pokyčiai susiję su kredito unijos veiklos planais paslaugų asortimento ir veiklos procesų tobulinimo srityse. Artimiausiu metu kredito unija nenumato reikšmingų prisiimamos rizikos pokyčių, neskaitant tikėtino absoliutinio rizikos didėjimo proporcingai didėjančioms kredito unijos veiklos apimtims.

7.2. Išsamus rizikos valdymo sistemos aprašymas

Siekiant tinkamai valdyti kredito unijos veiklos rizikas, kredito unijoje yra įdiegti vidaus reglamentai, apimantys atskirų rizikos rūšių valdymo ir kontrolės procedūras ir metodus:

- Veiklos ir rizikos valdymo strategija;
- Vidaus kontrolės organizavimo politika ir tvarka;
- Kredito rizikos valdymo politika;

- Kreditų suteikimo ir administravimo tvarka;
- Kreditų užtikrinimo priemonių vertės nustatymo tvarka;
- Kreditų vertinimo ir specialiųjų atidėjinių kreditams sudarymo taisyklės;
- Skolininko, laiduotojo kreditingumo (skolininko būklės) nustatymo politika;
- Skolininkų būklės vertinimo metodika (fizinio / juridinio asmens ir ūkininko kreditingumo (skolininko būklės) nustatymo tvarkos);
- Likvidumo rizikos valdymo politika;
- Likvidumo palaikymo tvarka;
- Kapitalo bazės stiprinimo bei kapitalo pakankamumo palaikymo politika;
- Koncentracijos rizikos valdymo tvarka;
- Palūkanų normos rizikos valdymo tvarka;
- Operacinės rizikos valdymo politika ir tvarka;
- Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimo taisyklės;
- Nepaprastosios padėties ir veikos tęstinumo planas;
- Pelningumo valdymo ir kainodaros nustatymo tvarka;
- Kitos tvarkos ir politikos, kiek jos susijusios su kredito unijai aktualių rizikų valdymu.

Rizikos valdymą kredito unijoje vykdo ir už jį atsako kredito unijos valdyba ir administracijos vadovas bei kiti kredito unijos darbuotojai savo kompetencijų ribose. Vertinant ir valdant kredito unijos prisiimamą kredito riziką taip pat dalyvauja kredito unijos paskolų komitetas. Kredito unijos rizikos valdymo kontrolę atlieka stebėtojų taryba, o įvertinimą – vidaus audito tarnyba.

Kredito unijoje įgyvendintos valdybos patvirtintos rizikos vertinimo ir valdymo tvarkos bei politikos, kurios padeda identifikuoti ir analizuoti prisiimtas rizikas, nustatyti atitinkamus rizikos limitus ir kontrolės procedūras, taip pat stebėti rizikas ir nustatytų limitų laikymąsi. Kredito unija peržiūri rizikos valdymo politikas ir sistemas reguliariai, ne rečiau kaip vieną kartą per metus, atsižvelgdama į rinkos pokyčius, naujus produktus ir besivystančius geriausios praktikos principus. Rizikos kontrolės funkcija kredito unijoje yra atskirta nuo veiklos, susijusios su rizikos prisiėmimu, t.y. nuo darbuotojų, tiesiogiai bendraujančių su klientais, veiklos.

Kredito unija vadovaujasi šiais pagrindiniais rizikos valdymo principais:

- Kredito unija siekia vystyti tinkamą rizikos valdymo aplinką:
 - Kredito unijos valdyba turi būti nuolat informuojama apie visus rizikos valdymo aspektus ir procesus. Kredito unijos valdyba apibūtinama ir periodiškai peržiūri kredito unijos rizikos valdymo sistemą.
 - Kredito unijos valdyba turi užtikrinti, kad kredito unijos rizikos valdymo sistema yra suderinama su efektyviu ir visapusišku vidiniu auditu, kurį atlieka su rizikos valdymu nesusiję, tinkamai paruošti ir kompetentingi darbuotojai.
 - Kredito unijos valdyba prisiima atsakomybę už tinkamą rizikos valdymo sistemos įgyvendinimą. Ši sistema turi būti nepertraukiamai realizuojama visos kredito unijos mastu, užtikrinant, kad visų lygių darbuotojai suprastų savo atsakomybę už atitinkamų rūšių rizikos valdymą.

- Kredito unijos rizikos valdymas apima rizikos identifikavimą, vertinimą, monitoringą ir kontrolę:
 - Kredito unija turi identifikuoti ir įvertinti rizikas, būdingas visiems kredito unijos produktams, veiksams, procesams ir sistemoms.
 - Kredito unija įgyvendina rizikos charakteristikų ir galimų nuostolių pasireiškimo reguliaraus monitoringo procedūras.
 - Kredito unija turi parengusi rizikos kontrolės ir / ar mažinimo priemones, procesus ir procedūras, aprašytas atitinkamuose vidaus reglamentuose, kurias nuolat peržiūri ir atnaujina pagal poreikį ir kredito unijos veiklos aplinkos sąlygas.

Priklausomai nuo rizikos rūšies, kredito unijoje taikomos skirtingos rizikos valdymo procedūros ir metodai.

Kredito rizika. Suteikiant paskolas kredito unijų nariams atliekamas dvejetainis vertinimas: skolininko patikimumo ir skolininko finansinio pajėgumo. Vertinant skolininko patikimumą, atsižvelgiama į kokybinius veiksnius, nusakančius skolininko reputaciją, tokius kaip kredito istorija, asmeninės savybės, pajamų tvarumas ir patikimumas bei kt., bei į skolininko verslo aplinką (jei paskolos suteikiamos verslo ar žemės ūkio reikmėms).

Vertinant skolininko finansinį pajėgumą, įvertinama esama skolininko finansinė būklė (jo gebėjimas vykdyti turimus finansinius įsipareigojimus), prognozuojama skolininko finansinė būklė ne trumpesniu kaip paskolos laikotarpiu (įvertinamas gebėjimas vykdyti naujai prisiimamus finansinius įsipareigojimus) bei investicinio projekto atsiperkamumas (jeigu paskola teikiama investicinėms reikmėms) arba apyvartinių lėšų pakankamumas (jeigu paskola teikiama apyvartinių lėšų trūkumui kompensuoti).

Paskolos kredito unijos nariams išduodamos tik pateikus tinkamas užtikrinimo priemones, pirmenybę teikiant centrinės valdžios, vietos valdžios ir garantijų institucijų garantijoms bei laidavimams, santykinai likvidžiam nekilnojamam turtui (būstui, žemės ūkio paskirties žemei ir pan.) ir kitam nekilnojamam turtui. Užtikrinimo priemonių poreikis, patikimumas ir pakankamumas vertinami kiekvienu atveju individualiai, atsižvelgiant į turto rinkos vertės korekcijos koeficientus ir turto vertės vertinimus.

Siekdama sumažinti kredito riziką, kredito unija vadovaujasi Lietuvos banko nustatyto maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvu.

Kredito unijos valdyba, valdydama kredito riziką, nuolat peržiūri ir, esant poreikiui ar pasikeitus veiklos sąlygoms, nustato naujas paskolų išdavimo sąlygas ir / ar apribojimus. Paskolų komitetas analizuoja ir seka išduotų paskolų grąžinimo būklę, stebi ir esant poreikiui vertina skolininkų būklės pokyčius, įvertina išduotų paskolų negrąžinimo priežastis, vertina paskolų grupavimo ir specialiųjų atidėjinių poreikio apskaičiavimo rezultatus, įvertina kaip kontroliuojamas paskolų grąžinimas, bei teikia kredito unijos valdybai šią ir kitą reikalingą informaciją.

Likvidumo rizika. Kredito unijos likvidumo rizikos valdymo tikslas – garantuoti, kad kredito unija bus iki galo pajėgi vykdyti savo įsipareigojimus. Pagrindiniai likvidumo rizikos valdymo elementai apima Lietuvos banko nustatytą riziką ribojančių normatyvų vykdymą, kredito unijos valdybos informavimo sistemą, likvidumo valdymo kontrolę, finansavimo šaltinių diversifikavimą, numatomų įsipareigojimų planavimą.

Kredito unijos valdyba formuoja likvidumo valdymo politiką, aprašytą KU likvidumo rizikos valdymo politikoje bei Likvidumo palaikymo tvarkoje (taip ir kitose vidinėse tvarkose), nustato ir reguliariai peržiūri

prisiimamą likvidumo rizikos lygį, likvidumo valdymo metodus, limitus, priemones taikomas, kad likvidumo rizika neviršytų nustatytų limitų. Kredito unijos valdyba užtikrina, kad likvidumo rizikos valdymo politika atitinka prisiimamą likvidumo rizikos lygį, kredito unijos veiklos apimtis ir pobūdį.

Kredito unijos valdyba reguliariai (ne rečiau kaip kartą per metus) įvertina tolimesnes kredito unijos veiklos perspektyvas ne trumpesniam kaip 1 metų laikotarpiui esant likvidumo krizei. Kredito unijos likvidumo palaikymo ir lėšų valdymo operaciniam darbui bei likvidumo rizikos valdymo darbui vadovauja kredito unijos valdyba, administracijos vadovas ir vyr. buhalteris.

Pagrindinis kredito unijos likvidumo rizikos lygį apibūdinantis rodiklis yra:

- Kredito unijos likvidumo normatyvas – kredito unijos likvidžiojo turto ir jos grynujų netenkamų pinigų srautų per 30 kalendorinių nepalankiausių sąlygų laikotarpio dienų santykis, ne mažesnis nei 100 proc. (vidinė minimali riba 140 proc.)

Pagrindiniai metodai, kuriais remiantis vertinama kredito unijos likvidumo rizika, jos padidėjimas ar sumažėjimas, yra kredito unijos nustatytų likvidumo rizikos limitų vykdymas, sekimas ir kontrolės procedūros, likvidaus turto poreikio nustatymas, nuolatinis stebėjimas ir vertinimas.

Pagrindiniai likvidumo rizikos valdymo elementai apima nuolatinį kredito unijai priimtino likvidumo lygio stebėjimą ir sekimą, kredito unijos valdybos informavimo sistemą, likvidumo valdymo kontrolę, finansavimo šaltinių diversifikavimą, numatomų įsipareigojimų ir turto planavimą.

Likvidumo rizikos valdymui kredito unija naudoja šiuos metodus ir priemones:

- likvidumo rodiklio skaičiavimą pagal Lietuvos banko nustatytus reikalavimus ir nuolatinę jo lygio kontrolę;
- nustatytų limitų dėl lėšų laikymo likvidumui palaikyti nuolatinį sekimą ir kontrolę;
- turto ir įsipareigojimų struktūros pagal terminus ataskaitos reguliary rengimą ir skaičiuotino pinigų poreikio kontrolę, bei būsimųjų pinigų srautų įvertinimą;
- „i-KUBO“ programos pinigų srautų valdymo ir prognozavimo modulį;
- likvidumo modeliavimo skaičiuoklę (Likvidumo palaikymo tvarkos priedas)

Rinkos rizika. Pagal kilmės šaltinius rinkos rizika skirstoma į tris rūšis:

- Valiutų kursų rizika.
- Palūkanų normų rizika.
- Vertybinių popierių kainų rizika.

Valiutų kursų rizika. Valiutos kurso rizika valdoma skaičiuojant atskirų valiutų bei bendrą visų valiutų atvirąją turto ir įsipareigojimų poziciją.

Kredito unija su valiutų kursų rizika nesusiduria, nes finansines operacijas kredito unija vykdo tik eurais.

Palūkanų normų rizika. Palūkanų normų rizika siejama su tikimybe, kad būsimųjų pinigų srautų vertė gali keistis keičiantis rinkos palūkanų normoms. Kredito unija vertina palūkanų normų svyravimo poveikį pelnui ir nuosavybei. Skaičiuojant šį poveikį įvertinami palūkanų normų svyravimams jautrūs balanso turto ir įsipareigojimų straipsniai bei nustatomas jų jautrumo lygis ir įtaka kredito unijos veiklos rezultatams ir finansiniams rodikliams. Kredito unijos vadovybė valdo palūkanų normos riziką reguliariai peržiūrdama pinigų srautų pagal terminus ataskaitas ir nustatytas indėlių bei paskolų palūkanų normas. Palūkanų normų rizika siejama su finansinių priemonių trukme, ilgalaikių finansinių priemonių atveju prioritetą teikiant

kintamoms palūkanų normoms. Teikiant paskolas vadovaujamosi nuostata, kad ilgesnio nei 3 metų termino paskolos suteikiamos su kintama palūkanų norma.

Vertybinių popierių kainų rizika. Vertybinių popierių kainų rizika suprantama kaip rizika, kad dėl rinkos sąlygų pokyčių pasikeis turimų vertybinių popierių pozicijų vertė. Kredito unija investuoja tik į Lietuvos ir aukšto reitingo užsienio šalių vyriausybių ir centrinių bankų vertybinius popierius, kurių kainų kitimo rizika vertinama kaip žema.

Didelė dalis kredito unijos turimų vertybinių popierių įsigijami laikymui iki išpirkimo, taip išvengiant vertybinių popierių kainų rinkoje kitimo rizikos. Jeigu įsigijami galimo pardavimo vertybiniai popieriai, tokiu atveju kredito unijos vadovybė nustato maksimalius tokių investicijų dydžio limitus nuo bendros investicinio portfelio vertės.

Koncentracijos rizika. Koncentracijos rizikos valdymą kredito unijoje apibrėžia koncentracijos rizikos valdymo tvarka.

Koncentracijos rizika kredito unijoje valdoma vadovaujantis proporcingumo principu, atsižvelgiant į kredito unijos veiklos mastą ir pobūdį, prisiimamą riziką, atliekamas operacijas. Už koncentracijos rizikos valdymą kredito unijoje atsakinga kredito unijos valdyba. Kredito unijos valdyba formuoja koncentracijos rizikos valdymo politiką, nustato ir reguliariai peržiūri prisiimamą koncentracijos rizikos lygį, limitus, valdymo metodus, taikomas priemones, kad koncentracijos rizika neviršytų nustatytų koncentracijos riziką ribojančių limitų. Kredito unijos valdyba ne rečiau kaip kartą per ketvirtį įvertina prisiimamą koncentracijos rizikos lygį, užfiksuočius limitus, priemones taikytas limitų mažinimui ir pan.

Vienas svarbiausių su koncentracijos rizika susijusių aspektų yra tarpusavyje susijusių skolininkų kontrolė. Kredito unija prieš išduodant paskolas ar suteikiant poziciją kitam asmeniui ir vertinant prisiimamą kredito riziką įvertina ar paskolos prašytojas ar asmuo, kuriam kredito unija planuoja suteikti poziciją nėra priskiriamas tarpusavyje susijusių asmenų grupei. Priklausymas tarpusavyje susijusių asmenų grupei vertinamas visoms paskoloms ir / ar nebalansiniams kredito unijos įsipareigojimams, nepriklausomai nuo paskolos ar nebalansinio įsipareigojimo sumos.

Valdydama koncentracijos riziką, kredito unija maksimalios paskolos vienam skolininkui ir maksimalios atvirosios pozicijos užsienio valiuta normatyvais, kurių minimalios reikšmės apibrėžtos Lietuvos banko.

Kredito unijai lėšas investuoja vadovaudamasi kredito unijos investavimo į ne nuosavybės vertybinius popierius politikoje numatytais vertybinių popierių investavimo apribojimais ir koncentracijos limitais. **Operacinė rizika.** Kredito unijoje atsižvelgiama į visų reikšmingų veiklos sričių, procesų ir sistemų operacinę riziką. Kredito unijos operacinės rizikos įvykių fiksavimo, identifikavimo ir reagavimo tvarka apibrėžta kredito unijos vidaus kontrolės organizavimo tvarkoje. Kredito unija, siekdama sumažinti operacinę riziką, turi pasitvirtinusi pirkimų taisykles, vidaus darbo tvarkos taisykles, pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimo kredito unijoje taisykles, naujų produktų įdiegimo, keitimo bei informacijos apie finansinius produktus ar jų derinius teikimo Lietuvos bankui tvarką. Informacinių technologijų keliamą operacinę riziką kredito unija valdo kartu su LCKU, kuri prižiūri kredito unijos naudojamas apskaitos programas ir kredito unijos veiklai reikšmingą įrangą.

7.3. Riziką ribojančių normatyvų vykdymo aprašymas

Kredito unija vykdo ir ateityje planuoja vykdyti visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus. Pagal nuo 2018 m. įsigaliojusį reglamentavimą, kredito unija privalo laikytis šių veiklos riziką ribojančių normatyvų:

- Likvidumo normatyvo, kurio minimali reikšmė yra 100 proc.
- Kapitalo pakankamumo normatyvo, kurio minimali reikšmė yra 5,78 proc. (2019 m.), 6,30 proc. (2020 m.), 6,83 proc. (2021 m.), 7,35 proc. (2022 m.).
- Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvo – kredito unijų, kurių kapitalo pakankamumo rodiklis nėra pasiekęs 10,5 proc. dydžio, paskolos suma vienam skolininkui iki 2027 m. gruodžio 31 d. neturi viršyti mažesniojo iš šių dydžių:
 - 150 000 eurų;
 - 25 procentų kredito unijos perskaičiuoto kapitalo, reikalingo tam, kad būtų vykdomas 10,5 proc. kapitalo pakankamumo rodiklis.
- Didžiausios atviros pozicijos užsienio valiuta normatyvo - bendrosios atvirosios valiutos pozicijos (išskyrus eurus) ir kredito unijos perskaičiuoto kapitalo santykis, ne didesnis kaip 25 procentai, bei vienos valiutos (išskyrus eurus) atvirosios pozicijos ir kredito unijos perskaičiuoto kapitalo santykis, ne didesnis kaip 15 procentų kredito unijos perskaičiuoto kapitalo.

Kapitalo pakankamumo, likvidumo ir padengimo likvidžiu turtais normatyvų vykdymo prognozės 2019 – 2022 m. pateiktos veiklos plano prieduose.

Siekdama užtikrinti nuolatinę veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą, kredito unija vidinėse tvarkose nustačiusi minimalias priimtinas likvidumo, kapitalo pakankamumo ir padengimo likvidžiu turtais normatyvų reikšmes, kurios yra griežtesnės nei Lietuvos banko nustatytos minimalios reikšmės:

- Likvidumo normatyvo: 150 proc.
- Kapitalo pakankamumo normatyvo: 16 proc.
- Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui ir su juo susijusiems asmenims: 23 proc. Jeigu Kredito unija nėra pasiekusi 10,5 proc. kapitalo pakankamumo normatyvo – taikomas iš mažesniųjų dydžių: 150 tūkst. Eurų arba 23% Kredito unijos perskaičiuoto kapitalo, reikalingo tam, kad būtų vykdomas 10,5 proc. kapitalo pakankamumo normatyvas;
- Vienos valiutos atvirosios pozicijos ir Kredito unijos perskaičiuoto kapitalo santykis: 10 proc.
- Bendros atvirosios valiutos pozicijos ir Kredito unijos perskaičiuoto kapitalo santykis: 20 proc.

PRIEDAI

1. Kredito unijos 2019 m. finansinės padėties analizė (LCKU individualaus monitoringo ataskaita).
2. Balansinių straipsnių plano vykdymo ataskaita 2019 m.
3. Pajamų – išlaidų plano vykdymo ataskaita 2019 m.
4. Kredito unijos prognozuojamas balansas 2019 – 2022 m.
5. Kredito unijos prognozuojama pelno (nuostolio) ataskaita 2019 – 2022 m.
6. Kapitalo pakankamumo normatyvo vykdymo prognozė 2019 – 2022 m.
7. Likvidumo rodiklio vykdymo prognozė 2019 – 2022 m.
8. Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvo vykdymo prognozė 2019 – 2022 m.
9. Kredito unijos ir LKU Grupės siektini rezultatai 2019-2022 m.